

SVĚTOVÁ LITERATURA V PEDAGOGICKÉ PRAXI ZEMÍ V4

MARTIN SCHACHERL

SCHACHERL, Martin: *World Literature in the Pedagogical Practice of the V4 Countries*. 2024, Vol. 6, Issue 1, pp. 101 – 113. DOI: 10.17846/CEV.2024.06.1.101-113.

ABSTRACT: The aim of the study is to search for the quantitative and qualitative position, and the related role, specificity, and significance of world literature in four geopolitically close countries of Central Europe on the basis of an excerpt of the representation of specific authors and works of world literature in the obligatory pedagogical documentation of secondary school studies with the final examination. Comparisons of the literature lists show that the concept of world literature is perceived differently in the pedagogical practice of the countries studied. There are differences between countries in the proportional distribution of national and world literature, as well as in the specific preference for national literatures representing world literature.

KEYWORDS: World literature. High school. Visegrad Four.

I.

Studie se věnuje pojetí světové literatury v pedagogické praxi čtyř zemí: Česka, Maďarska, Polska a Slovenska. Předmětem komparací jsou obsahové, výkonové standardy, výstupy či požadavky na maturanta v daných zemích. Konkrétním cílem článku je hledání kvantitativního i kvalitativního postavení, a s tím spojené úlohy, specifčnosti a významu světové literatury u čtyř geopoliticky blízkých zemí střední Evropy na základě excerptu zastoupení konkrétních autorů a děl světové literatury v závazné (tj. pro všechny žáky povinné) pedagogické dokumentaci středoškolského studia s maturitní zkouškou (MZ). Studie navazuje na příspěvek *Národní a světová literatura v obsahových standardech v Česku a na Slovensku* (Schacherl 2023), omezuje předmět odborného zájmu na světovou literaturu a rozšiřuje komparace o další země tzv. Visegrádské skupiny (čtyřky), tj. o Maďarsko a Polsko.¹

Pojem (a pojetí) světová/é literatura/y bývá odvozován z Goethových výroků (1836, 1984) o oslabování významu pojmu „národní literatura“ a potřeby urychleného zavedení pojmu „Weltliteratur“ (Birus 2008). Goethe (1749 – 1832) vnímal světovou literaturu v širším (nadanárodním) přístupu ke kultuře ve smyslu jakéhosi systematického rozvíjení nadnárodních kulturních hodnot. Podle německého filozofa Johanna Gottfrieda Herdera (1744 – 1803) jsou realizovány mezikulturní interakce optikou hledání podobného k vlastní (národní) kultuře (1774, 297). Americký literární historik David Damrosch tvrdí, že literární díla vstupují do kánonu světové literatury (canon of world literature), jsou-li čtena a následně obíhají mimo svůj lokální kontext. Světová literatura zahrnuje přitom tři způsoby čtení (modes of reading): „classics“, „masterpieces“ a „windows on to the world“. Klasická díla chápe Damrosch jako fundamentální seznamy základních literárních hodnot daných kultur, mistrovská díla jako literaturu nejvyšší estetické hodnoty, okna do světa představují zahraniční literaturu jako příležitost pro poznání cizích kultur (2003, 1 – 36). Francouzská literární kritička Pascale Casanova ukazuje na příkladu francouzštiny vítězí v 16. století nad latinou, že „a world republic of letters“ byla vytvořena v Paříži tím, že se zbavila

¹ Volbou korpusu zemí z tzv. střední Evropy studie akcentuje areálový kontext vyvíjející se v relativně obdobných historických a kulturních podmínkách a souvislostech. Obdobně tak dlouhodobě činí v jiných odborných záměrech v Ústavu stredoeurópskych jazykov a kultúr (ÚSJK) Fakulty stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre (pozri Adamická – Mikulášek – Timko 2023).

svých národních a politických závislostí (2004, 48 – 67). Italský literární historik a teoretik Franco Moretti naopak soudí, že neexistuje konstantní neměnný význam literárního díla, který by přesahoval svůj kontext, ve kterém je primárně přijímán, ale konkrétní literární formy plní své specifické významy a funkce přesunem do jiných kulturních kontextů a dob (2000, 55 – 56). Upozorňuje na světový literární systém „vzájemně propojených kultur“ a ukazuje nerovnost situace, v níž se „periferní kultura protíná s kulturou jádrovou“ (ibid., 56).

„Projekty“ světové literatury se opírají o proces globalizace, „na první pohled se totiž zdá, že myšlenka jednotné globální kultury se shoduje s vývojem světových dějin“ (Pan 2023, 73). Celosvětová integrace se ale v minulosti nikdy nerealizovala jako harmonické propojování světa; navázáním na dálkový obchod, koloniální expanzi evropských zemí či křesťanskou misií představovala spíše expanzi evropské civilizace do zbytku světa. Literatura jako „a unified global phenomenon“ se vyvinula jako evropská literatura, díky politické suverenitě a nadvládě Evropy (třebaže ta se rozvíjela nejprve pod východními vlivy), později ve shodě s politickou a kulturní dominancí USA jako „a American phenomenon“, který zavedl pohled na svět z americké perspektivy (ibid., 83).

Existenci světové literatury nelze obhájit také jen silícími ekonomickými, politickými a kulturními procesy za hranice jednotlivých států (kontinentů), světová literatura je úzce spojena s vytvořením tzv. „a global tradition“. „Při uvažování o světové literatuře jsou relevantní dějiny tradice, nikoli jednotlivých textů“ (Pan 2017, 40 – 45). Překlad literárního textu do jiného jazyka neuchová (historickou) tradici originálního textu, jak byla (a je) vytvořena v jeho národní literatuře, ale vytváří novou tradici přeloženého textu v novém kulturním kontextu. Co je světová literatura určují navíc vždy zpětné pohledy na literární texty z minulosti, zatímco kritéria pro rozhodnutí, které texty z různých národních literatur se stanou součástí světové literatury, jsou vytvářena v přítomnosti. Překladový text z jiné národní literatury vstupuje do složitých vztahů k národní literatuře domácí, plní zde rozličné (nejen) kulturní funkce a vždy zohledňuje historickou perspektivu. Proměnlivý charakter kritérií výběru/ů neustále variuje a rozbíjí jednotné pojetí světové literatury. Výsledkem je mnohost světových literatur, v nichž každý kulturní prostor vytváří svůj vlastní pohled na svět (Pan 2023, 81). Rozšíření díla do světové literatury nemůže proto být pouze důsledkem univerzální přitažlivosti díla, ale i souboru problémů, které dílo řeší a které jsou aktuálními problémy také v jiných dobách a místech (ibid., 86). Unitární charakter světové literatury v jakékoli podobě je tak obtížně udržitelný, „oddělené světy literatury vymezené v různých veřejných sférách mohou být základem pro určitý druh komplementarity na kulturní úrovni, v nichž způsob významu každé tradice může poskytovat zdroje i útočiště ostatním“ (ibid., 87). Fragmentace světové literatury, kdy každá národní literatura představuje svět sám o sobě a světová literatura je stahována k celku každého kulturního prostoru, odpovídá našemu pojetí světové literatury, jakou plní v jednotlivých národních kurikulech v její didaktické a utilitární funkci.

Studie abstrahuje dále od současné diskuse o světové literatuře (César Domínguez, Theo D'haen, Marko Juvan ad.), pojem či koncepcí světové literatury je nahlížen v příspěvku ve shodě s trojím pojetím světové literatury, jak je představil slovenský literární teoretik a komparatista Dionýz Ďurišin (1. aditivní/mechanická, 2. axiologická/výběrová, 3. literárněhistorické pojetí jako výsledek konkrétního zkoumání meziliterárního procesu), vzhledem k cílům článku tedy jako tzv. world literature (great books), soubor děl všech národních literatur, tzn. děl, které by měl znát každý žák na příslušném stupni dané školy. Jedná se o jakýsi kompromis mezi „světovou literaturou jako určitou konvencí vyplývající z nové interpretace písemnictví a mechanickým souborem tzv. nejlepších děl, tj. děl čítankových“ (Pospíšil – Zelenka 1995, 104), neboli povinnou četbou. Příspěvek pracuje s pojetím, že každý národ, eventuálně i každá národní literatura si vytváří svou světovou literaturu, kterou je možné vyabstrahovat z preferencí, z obligatorní i fakultativní nabídky kurikulární dokumentace zastoupených zemí.

Vedle pojmu světová literatura existuje i pojem „světové literatury“, který má svou analogii v pojmu „světové jazyky“ (Pospíšil 1999). Světovost je zde chápána ve smyslu, kdy příslušný (světový) jazyk je využíván i nerodilými mluvčími (angličtina, španělština, němčina), učí se ve školách, reprezentuje „velký“ národ a jeho historii. Velké (světové) literatury prožívaly v historii různá období, ve kterých byl (a je) jejich vliv na jiné národní literatury významnější než v jiných obdobích (např. italská literatura v době renesance, francouzská literatura v klasicismu, ruská literatura v realismu ad.). Proměnlivé pojetí světové literatury spoluutváří v konkrétním čase a místě řada faktorů od proěřené estetické hodnoty díla, aktuálnosti tématu, místní i globální tradice až ke geopolitickým vlivům a sféram vlivu konkrétní národní kultury. Vliv a význam titulů vstupujících či vystupujících do/z světové literatury je oslabován či zesilován v konkrétních národních literaturách významně rovněž geopolitickými podmínkami a okolnostmi, které mohou mít lokální (vztahy dvou sousedních národů) i globální charakter (např. význam sovětské literatury v zemích tzv. východního bloku).

II.

Maturitní zkouška se skládá v České republice ze společné (státní) a profilové (školní) části. Společná část ověřuje očekávané vědomosti a dovednosti ve zkušebních předmětech dle platné legislativy.² Profilová část umožňuje školám ověřovat vědomosti a dovednosti žáků v souladu se zaměřením školy a preferencemi konkrétních žáků. Střední vzdělání s maturitní zkouškou získá žák, jestliže úspěšně vykoná obě části zkoušky. Společnou část MZ tvoří dvě povinné zkoušky, všichni žáci konají povinně zkoušku z mateřského jazyka a literatury, druhou zkoušku vybírají z nabídky cizího jazyka a matematiky. V profilové části je povinnou zkouškou znovu český jazyk a literatura a cizí jazyk, pokud si tento cizí jazyk zvolil žák i ve společné části. V profilové části se přihlašují žáci dále ke dvěma nebo třem povinným (profilovým) zkouškám ze školní nabídky povinných zkoušek, která je složena celkem ze tří až pěti povinných zkoušek v závislosti na volbě druhé povinné zkoušky žáka ve společné části a na počtu profilových zkoušek. Každý žák má možnost konat rovněž až dvě nepovinné profilové zkoušky. Nabídku povinných i nepovinných zkoušek včetně formy, témat a termínů konání stanovuje vždy ředitel konkrétní školy podle rámcového a školního vzdělávacího programu.³

Maturitní zkouška z českého jazyka a literatury je koncipována jako komplexní, tvoří ji tři části: didaktický test, písemná práce a ústní zkouška. V didaktickém testu žák prokazuje osvojení „základních jazykových a literárních znalostí a dovedností“ a základní orientaci ve vývoji

² V České republice upravují maturitní zkoušku právní předpisy, Školský zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění účinném od 1. 7. 2023, vyhlášky č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou, ve znění účinném od 1. 1. 2022, výkladová metodika MŠMT k novele vyhlášky č. 177/2009 Sb. z 28. 11. 2022, vyhláška č. 3/2015 Sb., o některých dokladech o vzdělání, ve znění účinném od 1. 1. 2022, opatření obecné povahy MŠMT, a to Úprava maturitní zkoušky v roce 2023 pro žáky cizince, kterým byla v České republice poskytnuta dočasná ochrana na základě Lex Ukrajina, v platném znění od 28. 11. 2022, Upravený model maturitní zkoušky ve školním roce 2020/2021, v platném znění od 28. 4. 2021, Nařízení vlády č. 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, ve znění účinném od 1. 9. 2020 a Katalog požadavků k maturitní zkoušce z českého jazyka a literatury (CZVV 2016).

³ Rámcové vzdělávací programy (RVP) tvoří obecně závazný rámec pro tvorbu školních vzdělávacích programů škol všech oborů vzdělání v předškolním, základním, základním uměleckém, jazykovém a středním vzdělávání. Do vzdělávání v České republice byly zavedeny zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

české a světové literatury. Didaktický test je součástí společné části maturitní zkoušky, ostatní části komplexní zkoušky, písemná práce a ústní zkouška byly přesunuty v roce 2021 do profilové části maturitní zkoušky. Didaktický test ověřuje osvojení základních jazykových a literárních vědomostí a dovedností a obsahuje tzv. uzavřené i otevřené úlohy. Uzavřené úlohy (tzn. úlohy s nabídkou odpovědi) mohou být různého typu (s výběrem ze 4 alternativ, svazek dichotomických úloh, přiřazovací a uspořádací). Otevřené úlohy žádnou nabídku odpovědi neobsahují, správnou odpověď musí doplnit žák. V testu lze získat maximálně 50 bodů. Pro úspěšné vykonání zkoušky je nutné získat alespoň 22 bodů. Časový limit pro konání testu je 85 minut. Zkoušky v profilové části (z českého jazyka a literatury a cizího jazyka) se konají formou písemné práce a formou ústní zkoušky před zkušební maturitní komisí. Hodnocení písemné práce tvoří 40 % celkového hodnocení příslušné zkoušky, hodnocení ústní zkoušky pak tvoří zbývajících 60 %. V písemné práci jsou ověřovány „dovednosti spojené s produkcí textu“, ústní zkouška ověřuje „dovednosti směřující k analýze různých druhů textu“ (CZVV, 6). Požadavky vycházejí z *Rámcových vzdělávacích programů*, definovány jsou *Katalogem požadavků zkoušek společné části maturitní zkoušky*, přičemž ověřují dovednosti žáka v jazykové, komunikační a literární oblasti. Podrobná kritéria hodnocení navrhuje ředitel školy a schvaluje zkušební maturitní komise. V České republice plní maturitní zkouška zejména funkci certifikační (je dokladem o dosažení úrovně vzdělání) a informační (poskytuje informace o míře zvládnutí požadovaného rozsahu vědomostí a dovedností ve společné části, jak zvládl učivo odborných a dalších všeobecně vzdělávacích předmětů v části profilové). Úspěšné vykonání maturitní zkoušky je předpokladem pro následné terciální studium.⁴

Maturitní zkouška v Maďarsku je společnou (státní) zkouškou, která je sjednocena pro žáky středních škol, odborných učilišť i pro studenty ve vzdělávání dospělých.⁵ Organizována je již od roku 1851, poslední významnou změnou bylo zavedení dvoustupňového systému v roce 2005. Maturitní zkouška se skládá z nejméně pěti vyučovacích předmětů (horní hranice počtu předmětů není stanovena), u většiny předmětů má zkouška písemnou a ústní část (např. v matematice se nevyžaduje na střední úrovni ústní zkouška, dosáhl-li uchazeč alespoň 25 % v písemné zkoušce). Povinné zkouškové předměty jsou čtyři: maďarský jazyk a literatura, cizí jazyk (mateřský jazyk a literatura pro ty, kteří se vzdělávají v národnostních a etnických menšinách), matematika, dějepis. Maturant si volí do svého maturitního portfolia minimálně jeden povinně volitelný předmět. Ve výjimečných případech ředitel školy může osvobodit žáka z některého z povinných vyučovacích předmětů na základě odborného posudku, v tomto případě jej žák může nahradit jiným předmětem. Není-li žák maďarským občanem a jeho mateřským jazykem není maďarština, nebo pokud před ukončením středoškolského vzdělávání v maďarském veřejném vzdělávacím systému neabsolvoval alespoň tři ze čtyř let vzdělávání, může si místo maďarského jazyka a literatury zvolit maďarštinu jako cizí jazyk. Volba předmětů a úrovně je právem uchazeče, školy tedy mohou stanovit očekávání týkající se předmětu nebo oblasti předmětu, ale nemohou žáky k volbě

⁴ Více na <https://maturita.ceremat.cz/menu/maturitni-zkouška>.

⁵ Zákon LXXIX z roku 1993 o veřejném vzdělávání definuje maturitní zkoušku, její obecná pravidla, její propagaci, seznam povinných předmětů, rámec přípravy na maturitu, základní pravidla pro osvobození, podmínky pro zápis na seznam předsedů zkoušek, případy, kdy je zkouška bezplatná nebo zpoplatněná, a další pravidla; Nařízení vlády č. 100/1997 (tj. zkušební řád), které stanoví pravidla pro organizaci a průběh zkoušky a obecné požadavky na zkoušky z předmětů vycházející z centrálních požadavků na zkoušky; Vyhláška OM č. 40/2002 o podrobných požadavcích a specifikacích zkoušek pro zkušební předměty vycházející z centrálních zkušebních požadavků. Vydávání odborných posudků, na jejichž základě jsou udělovány výjimky, upravuje vyhláška OKM č. 4/2010 o pedagogických službách. Pokud jde o volitelné předměty na vyšším stupni, platí nařízení vlády č. 237/2006 o přijímacím řízení na vysoké školy; Nařízení vlády č. 39/2011. Světová literatura je konkretizována v podrobných dokumentech a požadavcích ke gramatice a literatuře z maďarského jazyka a literatury.

předmětu zavazovat, ani nemohou požadovat či zakazovat, aby žáci skládali zkoušku vyšší úrovně. Dvouúrovňová maturitní zkouška znamená, že z každého předmětu je možné skládat zkoušku jak na střední, tak na pokročilé úrovni. Střední úroveň postačuje k získání maturitního vysvědčení, pokročilá úroveň nahrazuje přijímací zkoušku na vysokou školu. Písemná zkouška trvá tři hodiny, čtyři hodiny na vyšší úrovni (týká se i jazyka a literatury národnostních menšin). Pokud uchazeč získá v písemném testu alespoň 12 %, bude připuštěn k ústní zkoušce. Při ústní zkoušce (s výjimkou cizích jazyků) má žák právo na třicetiminutovou přípravu, po které samostatně prezentuje svou odpověď na základě vylosované otázky. Přerušení žáka maturitní komisí je povoleno pouze v případě, že se uchazeč vážně zmýlí, nebo pokud již uplynula stanovená doba určená pro zkoušku. V případě, že se žák odmlčí nebo vážně splete, mohou mu členové komise pomoci položením nápomocné otázky.

Maturitní zkouška z maďarského jazyka a literatury na středně pokročilé úrovni se skládá ze dvou částí, písemné a ústní. Písemnou část tvoří dvě části, první část trvá 90 minut, zahrnuje dva úkoly, čtení s porozuměním (40 bodů) a vytvoření krátkého textu v rozsahu 120 až 200 slov (10 bodů). Maturanti si mohou vybírat z tematických okruhů (slohových útvarů), jakými jsou např. argumentace, pochvala, životopis, doporučení knihy, reklama na výrobek, motivační dopis. Druhá část trvá 150 minut a zahrnuje dva úkoly: 1) literární esej (400 – 800 slov) a 2) rozbor novely, přičemž se může jednat o neznámý literární text, nebo srovnávací analýzu dvou známých děl z jiných epoch na základě konkrétního motivu. Ilustrativní témata představují např. láska, svoboda, osamělost, válka, smrt, vlast, identita. V písemné části může student získat celkem 100 bodů. Pro ústní část maturitní zkoušky z maďarského jazyka a literatury sestavují konkrétní učitelé na školách seznam 20 tematických zkušebních okruhů. Žáci si losují téma, mají nejméně 30 minut času na přípravu a poté 15 minut zodpovídají otázky na zadaná a vylosovaná témata z jazyka a literatury. Témata se týkají jak maďarského jazyka, tak i národní a světové literatury. V ústní části mohou maturanti dosáhnout maximálně 50 bodů. Maturitní zkouška plní v Maďarsku více funkcí: I. představuje závěrečnou zkoušku akademické povahy; II. kvalifikační zkoušku pro získání zaměstnání nebo společenského postavení; III. zavedením dvoustupňové maturity nahrazuje přijímací zkoušku v přijímacím řízení na vysokou školu.

Maturitní zkouška (egzamin dojrzałości/egzamin maturalny) v Polsku je povinná pro všechny žáky středních škol (lyceí, technik, druhého stupně učilišť) a je nezbytná pro přijetí žáka do terciálního vzdělávání.⁶ Maturita se skládá z písemné části (externí, společné, státní) a ústní (školní) části. Písemná část zahrnuje povinné (polština s literaturou, matematika, cizí jazyk v základní úrovni) a nepovinné předměty, které si volí žák v rozsahu jednoho až pěti předmětů ve vyšší úrovni. Volit může žák z nabídky nepovinných předmětů (např. fyzika, biologie, chemie apod.), ale i z předmětů povinných ve vyšší úrovni. Písemná část se skládá ze čtyř zkoušek (polský jazyk, matematika, cizí jazyk a povinně volitelný předmět v rozšířené úrovni). Ústní část maturitní zkoušky je v kompetenci škol, povinná je zkouška z polského a cizího jazyka (v rámci ústní i písemné části).

Písemná zkouška z polského jazyka a literatury v rámci společné části se skládá z didaktického testu a písemné práce. Písemná práce trvá v základní úrovni 240 minut, v rozšiřující úrovni 210 minut. Písemná část obsahuje dva listy: první list se skládá z práce s texty, obsahuje celkem 17 úkolů, ve kterých odpovídá žák vlastními slovy na otázky k textům. První část ověřuje používání jazyka, obsahuje dva články, každý z nich v rozsahu cca 400 slov, otázky k textům, shrnutí

⁶ V Polsku upravují aktuální podobu maturitní zkoušky Nařízení ministra školství a vědy o maturitní zkoušce (tj. Rozporządzenie ministra edukacji i nauki 1 z dnia 1 sierpnia 2022 r. w sprawie egzaminu maturalnego, školský zákon Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty Obwieszczenie, Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 września 2022 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o systemie oświaty).

v rozsahu 60 až 90 slov. Historický a literární test tvoří různé typy otázek týkajících se povinné četby dle zadaného seznamu, žák může získat za obě části max. 25 bodů. Ve druhém listu žák prokazuje dovednosti produkce textu, porozumění textu a argumentační dovednosti. Zadání druhého listu obsahuje seznam povinné literatury v základní úrovni, povinnou literaturu ze základní školy, literaturu v rozšířené úrovni a další povinnou četbu podle základních osnov, na kterou se může žák rovněž odkázat v základní i v rozšířené úrovni. Žák píše esej, ve kterém se zabývá problémem uvedeným ve zvoleném tématu (vybírání ze dvou témat), prezentuje svůj názor, zdůvodňuje jej. Svou argumentaci opírá o znalosti a historické, literární, společenské a kulturní souvislosti. Odvolává se na vybrané souvislosti (např. historické, sociální, literární, biografické, kulturní, filozofické, náboženské, mytologické atd.). Písemná práce musí mít rozsah alespoň 300 slov. Každé z témat obsahuje konkretizované instrukce povinných odkazů, včetně jejich počtu (epické nebo dramatické dílo, jiné literární dílo, může to být i dílo básnické, např. ve své práci žáci odkazují na povinnou četbu podle vlastního výběru apod.). V této části může získat žák max. 35 bodů, potřebuje 30 % pro složení zkoušky, při psaní eseje povinně využívá povinnou četbu.

Ústní zkouška je zaměřena na žákovy dovednosti v ústním projevu (rétorické dovednosti, argumentace, logiky) na určité téma. Ústní zkouška trvá 30 minut, skládá se ze tří částí (příprava max. 15 minut, mluvený projev žáka cca 10 minut, dialog s hodnotiteli cca 5 minut), výchozím textem je umělecký text. Společně se zadáním si žák losuje umělecký či neumělecký text. Zkušební maturitní komise se může ptát v rozmezí pěti minut pouze na informace, které nejsou součástí zadání (například na četbu). Seznam četby v ústní části maturitní zkoušky v základní úrovni je součástí zkušební listu. Soubor zkouškových úloh se skládá ze dvou úloh: 1) zahrnuje test znalostí obsahu a předmětu četby, žák se vyjadřuje k tématu s přihlédnutím ke zvolenému kontextu (např. k povinné četbě zařazené do základního učiva pro základní úroveň, kterou je třeba absolvovat v plném rozsahu nebo ve výjimečných); 2) týká se literatury, jiných uměleckých děl nebo jazyka. Maturant o něm diskutuje na základě doprovodného materiálu v podobě literárního nebo neliterárního díla nebo ikonického textu. Maturitní zkouška plní v Polsku tři hlavní funkce: I. zjišťuje úroveň splnění požadavků zkoušky v předmětech, ze kterých maturanti skládají zkoušku v daném roce; II. potvrzuje, že žák dosáhl zákonem požadované úrovně znalostí a dovedností v polském jazyce, matematice a zvoleném cizím jazyce v případě složení všech povinných zkoušek v ústní části (bez určení úrovně) a v písemné části (na základní úrovni) zkoušky; III. nahrazuje přijímací zkoušku na vysokou školu. Vysoké školy využívají výsledky maturitní zkoušky z určitého předmětu nebo předmětů (zejména na rozšířené úrovni) jako kritérium při přijímacím řízení.

Maturitní zkoušku na Slovensku tvoří externí (státní) část, kterou garantuje stát, a interní (školní), která je v kompetenci škol.⁷ V externí části píší žáci povinné testy v základní úrovni ze slovenského jazyka a literatury a cizího jazyka, v rozšířené úrovni si volí dva profilové předměty, které jim umožní při dosažení povinného minima bodů přijetí na vysokou školu bez přijímacích zkoušek. V interní části jsou povinnými předměty pro všechny maturanty znovu slovenský jazyk a literatura a cizí jazyk a tři volitelné předměty, které si žáci volí z oborové nabídky dle školy, na které maturují. Zkoušky školní části mají formu písemnou i ústní. Celkem maturují z pěti předmětů. Maturitní zkoušku vykonávají žáci ze všech zkušebních předmětů (vyjma cizích jazyků) na jedné úrovni, maturitní zkouška představuje objektivní měřítko vědomostí, dovedností

⁷ Organizaci maturitní zkoušky na Slovensku upravuje zákon č. 245/2008, o výchově a vzdělávání (školský zákon) a o změně a doplnění některých zákonů v znení neskorších predpisov a vyhláška č. 224/2022, o strednej škole v znení neskorších predpisov. Maturitní zkouška na Slovensku vychází po obsahové stránce z *Cieľových požiadaviek na vedomosti a zručnosti maturantov zo slovenského jazyka a literatúry* (Bratislava 2016). Z dalších zdrojů i *Vzdelávacie štandardy zo slovenského jazyka a literatúry pre gymnáziá a SOŠ a pre 5. – 8. ročník gymnázií s osemročným štúdiom* (ŠPÚ 2009).

a všeobecných kompetencí (jako čtení s porozuměním, kritické myšlení, analytické, syntetické a interpretační aj.) absolventa střední školy.

Maturitní zkouška ze slovenského jazyka a literatury se skládá z částí externí, která má písemnou formu, a interní, která má písemnou i ústní formu. Externí část tvoří test a slohová práce. Písemná část maturitní zkoušky v externí části trvá 100 minut, obsahuje 40 úloh s výběrem odpovědí a 24 úloh s doplněním krátké odpovědi. V interní části trvá zkouška 150 minut, obsahuje jednu úlohu s otevřenou (dlouhou) odpovědí, žák si volí vybraný žánr z nabídky čtyř témat. Cílem písemných zkoušek v interní a externí části maturitní zkoušky je ověřit a zhodnotit ty vědomosti a dovednosti maturantů, které není možné v dostatečné míře ověřit ústní formou v interní části maturitní zkoušky. Testovány jsou dovednosti a klíčové kompetence jako čtení s porozuměním, poslech s porozuměním (u cizích jazyků), gramatika v kontextu, prezentace vlastního projevu v písemné formě, matematická gramotnost.

Koncepcí, strukturou i organizací jsou si maturitní zkoušky z mateřského jazyka a literatury v zemích Víšegrádské skupiny navzájem podobné. Maturita má ve všech středoevropských zemích externí (společnou) a interní (školní) část, která má písemnou a ústní část. Shodné jsou i funkce, které maturity v jednotlivých zemích plní, tj. dokládají úspěšné zvládnutí daného stupně vzdělání, jsou předpokladem pro terciální vzdělávání. Shody jsou ale jen formální, obsahově se zkoušky navzájem odlišují. Nejvíce se odlišuje maturitní zkouška z českého jazyka a literatury, kde maturant píše ve společné části pouze didaktický test, slohová práce a ústní zkouška jsou součástí profilové části, která je v kompetenci škol.

III.

Světová literatura je konkretizována v České republice v Katalogu v části C) Seznam autorů literárních děl, literárních žánrů, směrů a hnutí (2016, 12 – 14). Seznam je koncipován „jako naukový“ (2006, 12), strukturovaný do šesti částí: Světová literatura do konce 18. století, Česká literatura do konce 18. století, Světová literatura 19. století, Česká literatura 19. století, Světová literatura 20. století a Česká literatura 20. století.⁸ Seznam zahrnuje celkem 120 autorů, 62 spisovatelů je z národní literatury, 58 z nich reprezentuje světovou literaturu. Z konkrétních národních literatur je ve světové literatuře nejvíce zastoupena (14x) francouzská národní literatura (*Píseň o Rolandovi*, François Villon, Molière, Voltaire, Honoré de Balzac, Victor Hugo, Alexandre Dumas, Gustave Flaubert, Charles Baudelaire, Jules Verne, Émile Zola, Jean Arthur Rimbaud, Guillaume Apollinaire, Albert Camus), (11x) britská a irská národní literatura (William Shakespeare, Daniel Defoe, Jonathan Swift, Walter Scott, Jane Austenová, George Gordon Byron,

⁸ Světová literatura je zastoupena v jednotlivých zemích detailněji v částech maturitní zkoušky, která již není obligatorní pro všechny středoškoláky, ale je pouze fakultativní, nabídková. V České republice se jedná např. o školní seznamy literárních děl v ústní části komplexní zkoušky z českého jazyka a literatury, která byla přesunuta v roce 2021 do profilové části a je tak nyní zcela v kompetenci škol. Na Slovensku lze podrobnější zastoupení světové literatury postihnout ve standardu literatury, který představuje návrh didaktického uspořádání literární výchovy nabízející seznam doporučených tematických celků, vzdělávacích cílů, včetně konkretizovaných nabídkových 28 tematických celků. Světová (jinojazyčná) literatura je zastoupena ve 24 z nich, mezi povinnými autory ale jen v 6 tematických celcích (velká epika – A. S. Puškin; drama – W. Shakespeare; komedie – Molière; druhy románu, sociální a psychologický román – E. M. Remarque; tragédie – Sofoklés, W. Shakespeare; velká epika, retrospektivní kompozice – J. D. Salinger). Tematické celky, kde si slovenská literatura vystačí s národní literaturou jak v nabídce povinných autorů, tak i doporučených jsou krátká epická próza – povídka, epická poezie, časomíra a současná lyrická poezie. Protože není možné postihnout konkrétní praxi každé školy, příspěvek se těmito korpusy nezabývá.

Charles Dickens, Oscar Wilde, James Joyce, George Orwell, Samuel Beckett), (8x) ruská národní literatura (Alexandr Sergejevič Puškin, Fjodor Michajlovič Dostojevskij, Lev Nikolajevič Tolstoj, Anton Pavlovič Čechov, Boris Pasternak, Michail Bulgakov, Alexandr Solženicyn), (7x) americká národní literatura (Edgar Allan Poe, Walt Whitman, Ernest Hemingway, John Steinbeck, Tennessee Williams, Jack Kerouac, William Styron), (5x) německá a švýcarská národní literatura (Johann Wolfgang Goethe, Thomas Mann, Franz Kafka, Erich Maria Remarque, Friedrich Dürrenmatt) a (4x) italská literatura (Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Giovanni Boccaccio, Umberto Eco). Zastoupení světové literatury je v obsahovém standardu společné části maturitní zkoušky ověřované didaktickým testem poměrně významné, k národní literatuře tvoří více než 48 %. Světovou literaturu představují tradiční autoři bez sekundárních aktuálních geo/politických vlivů. Zastoupena je ve všech obdobích, zřetelný je pokles vlivu francouzské literatury ve 20. století oproti 19. století, a naopak vzestup americké literatury ve 20. století oproti 19. století, zcela ve shodě s geopolitickými vlivy daných zemí.

V Maďarsku tvoří seznam povinné literatury k maturitní zkoušce ve střední a pokročilé úrovni celkem 10 autorů (Endre Ady, János Arany, Mihály Babits, Ferenc Herczeg, Mór Jókai, Attila József, Dezső Kosztolányi, Kálmán Mikszáth, Sándor Petőfi, Mihály Vörösmarty), nepovinných autorů je 31 rozdělených do tří období, nepovinní autoři ze starší maďarské literatury do konce 18. století (Janus Pannonius, Bálint Balassi, Miklós Zrínyi, Kelemen Mikes, Mihály Csokonai Vitéz), volitelní autoři z maďarské literatury 19. a 20. století (Berzsenyi Dániel, Gárdonyi Géza, Illyés Gyula, Juhász Gyula, Karinthy Frigyes, Kölcsey Ferenc, Krúdy Gyula, Márai Sándor, Móricz Zsigmond, Nagy László, Örkény István, Pilinszky János, Radnóti Miklós, Szabó Lőrinc, Szabó Magda, Tóth Árpád, Weöres Sándor) a volitelní autoři ze Sedmihradska, Horních Uher a Zakarpatska (Áprily Lajos, Dsida Jenő, Gion Nándor, Kányádi Sándor, Kovács Vilmos, Reményik Sándor, Sütő András, Tamási Áron, Wass Albert). Světovou literaturu reprezentuje 12 autorů. Nejvíce je zastoupena ruská literatura (A. P. Čechov, A. S. Puškin, L. N. Tolstoj), francouzská literatura (Molière, Voltaire, Stendhal), řecká literatura (Sofoklés, Homér), po jednom zastoupení mají americká literatura (A. Miller), anglická literatura (W. Shakespeare), německá literatura (B. Brecht) a norská literatura (H. Ibsen). Zastoupení světové literatury je cca 23 %, příznakový je silný vliv a význam ruské literatury.

V Polsku je národní a světová literatura vymezena Věstníkem k závěrečné zkoušce z polštiny, seznam povinné i volitelné literatury obsahují i konkrétní maturitní zadání v každém kalendářním roce. Povinná literatura zahrnuje celkem 35 položek v základní úrovni a 17 v rozšířené úrovni. Seznam je doplněn o povinnou literaturu ze základní školy, tvoří jej 4 autoři. Maturant se může odkazovat v písemné práci navíc i na další povinnou literaturu ze základní školy, která obsahuje 9 autorů v základní úrovni, 6 autorů v rozšířené úrovni. Poměr národní a světové literatury je v základní úrovni více než 70 % (25/10) ve prospěch národní literatury, doplňující povinná literatura ze základní školy obsahuje výhradně národní literaturu. Světová literatura je zastoupena tituly Bible (úryvky z knihy Genesis, Jób, Kohelet, Píseň písní, Knihy žalmů, Apokalypsa sv. Jana), Homér (*Ilias* – fragmenty), Sofoklés (*Antigona*), Píseň o Rolandovi (fragmenty), Dante Alighieri (*Božská komedie*), Williame Shakespeare (*Macbeth*), Molière (*Lakomec*), Fjodor Michajlovič Dostojevskij (*Zločin a trest*), Albert Camus (*Mor*), George Orwell (1984). Kvantitativní srovnání zastoupených národních literatur je následující: francouzská literatura (3x), anglická literatura (2x), řecká literatura (2x), italská a ruská literatura jsou zastoupeny jedenkrát. V rozšířené úrovni je poměr národní (7 položek) a světová literatura (10 položek) ve prospěch světové literatury, která tvoří téměř 60 %; cca 41 % je podíl národní literatury. Konkrétně se jedná o autory a jejich díla Homér (*Odysea*), Aristoteles (*Poetika*), *Rétorika* (fragmenty), Platon (*Ústava* – fragmenty), Svätý Augustýn – *Vyznání* (fragmenty), Tomáš Akvinský (*Summa teologická* – fragmenty), Michel de Montaigne (*Testy* – fragmenty), William Shakespeare (*Hamlet*), realistický nebo naturalistický

evropský román (Honoré de Balzac – *Otec Goriot*, Charles Dickens – *Kronika Pickwickova klubu*, Nikolaj Vasiljevič Gogol – *Mrtvé duše*, Gustav Flaubert – *Paní Bovaryová*), Franz Kafka (*Proces*), Michail Bulgakov (*Mistr a Markétka*).

Na Slovensku vymezuje (ne)povinnou literaturu Obsahový vzdělávací standard. Definuje soustavu vzdělávacích a čtenářských kompetencí, soubor literárněvědné terminologie a vybrané skupiny autorů a děl, které v časovém úseku vymezeném tímto dokumentem „musia byť povinne zaradené do obsahu vzdelávania na každej škole tohoto typu v Slovenskej republike“ (Bratislava, 2009). Didaktickým východiskem koncepcie vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a literatura je princíp didaktického konstruktivismu, tj. „stavia na podnecovaní žiaka objavovať svet a získavať vedomosti“ (ibid.). Autoři a literární díla ze Slovenska jsou klasifikováni dle formy na poezii (11 autorů), prózu (9 autorů) a drama (4 autoři). Světová (inojazyčná) literatura je zastoupena 6 autory, konkrétně Sofoklem (*Antigona*), W. Shakespearom (*Hamlet*), Molièrem (*Lakomec*), E. M. Remarquem (*Na západe nič nového*), A. S. Puškinem (*Kapitánova dcera*), J. D. Salingerem (*Kto chytá v žite*). Zastoupení světové literatury ve vztahu k literatuře národní je v kvantitativním zastoupení autorů a literárních děl zhruba čtvrtinové, tj. představuje cca 20 %. Překvapivé je nízké zastoupení velkých národních literatur s výrazným nadnárodním vlivem v 19. a 20. století, jako jsou anglická, americká či německá národní literatura.

IV.

Přehledová srovnání konkrétních autorů a děl světové literatury ukázala v obligatorních požadavcích na absolventa střední školy, že ve společné (státní) či externí části maturitní zkoušky bez ohledu na její konkrétní formu má nejsilnější zastoupení světová literatura v českých výkonných standardech maturanta; postavení národní literatury je ve všech ostatních zemích kvantitativně výraznější, než je tomu v Česku. Postavení národní literatury k literatuře světové může být v České republice odrazem relativně nižšího (pokornějšího) hodnocení národní literatury ve vztahu k literatuře světové, eventuálně indexem vnímání menšího vlastního významu malého národa vůči světu, respektive vůči sebevědomějším „velkým“ národům a jejich národním literaturám (Schacherl 2023). Odlišná situace na Slovensku ale ukazuje, že se nejedná o obecnou praxi „malých“ národů, ale o specificky český rys. Ten může být důsledkem v pedagogické praxi stále přetrvávajícího tradičně celostního přístupu, převážně teoretického charakteru vzdělávání, které se specializuje, zužuje a orientuje na praxi až v sekundárním a nejvíce v terciálním stupni. Česká republika má poměr světové literatury vůči literatuře národní téměř srovnatelný (ČR 52 – 48 %, HU 23 – 67 %, PL 30 – 70 %, SK 20 – 80 %). Oproti ostatním střeoevropským zemím zde potřebuje znát maturant výrazně vyšší počet představitelů světové literatury (ČR 58, HU 12, PL 10, SK 6), často v praxi bez propojení na vlastní čtenářskou zkušenost konkrétního literárního díla. Česko využívá v nabídkových přehledech světové literatury diachronní historický přístup, ostatní země Visegrádské skupiny literárně druhový.⁹

⁹ Česká republika se odlišuje od ostatních sledovaných zemí i tím, že naukový seznam autorů literárních děl, literárních žánrů, směrů a hnutí není v přímém vztahu k vlastní četbě žáka/ů, jako je tomu v ostatních zemích. Sledované země V4 kladou důraz především na četbu světových literárních děl, omezují se na jednotky autorů, které reprezentují světovou literaturu s důslednou osobní znalostí jejich díla. Společná část maturitní zkoušky v ČR neověřuje v didaktickém testu jednoznačně přečtení knih, didaktický test představuje „výčet literárních žánrů, literárních směrů a autorů literárních děl, kteří se v úlohách didaktického testu mohou objevovat a o nichž by měl mít maturant základní povědomí“ (2006, 12); vyžadována je pasivní znalost světové literární historie. Společná část maturitní zkoušky z mateřského jazyka a literatury testuje v Česku žákovy vědomosti, rezignuje na ověřování souvislého projevu žáka v písemné i mluvené formě. Didaktický test, jako jediný výstup společné části maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury,

Odlišné kvantitativní i kvalitativní jednotlivých položek literárních seznamů ukazují ve výkonových standardech vzdělávacích systémů zemí V4, že pojetí světové literatury je vnímáno v pedagogické praxi sledovaných zemí rozdílně. Mezi zeměmi jsou patrné odlišnosti v preferenci národních literatur reprezentujících světovou literaturu. Česko a Polsko je více orientováno západním směrem (americká, britská literatura), Maďarsko a Slovensko východním směrem (ruská literatura). V České republice je ze světové literatury nejvíce zastoupena francouzská literatura, britská (a irská) literatura, ruská literatura, americká literatura, německá a švýcarská literatura a italská literatura. V Maďarsku najdeme nejvíce ruskou literaturu a francouzskou literaturu, řeckou literaturu, následují anglická, americká, německá a norská literatura. V Polsku je to francouzská literatura, anglická literatura, řecká literatura, italská a ruská literatura. Na Slovensku reprezentuje 6 zastoupených autorů ze světové literatury vždy jednu konkrétní národní literaturu (řecká, anglická, francouzská, německá/švýcarská, ruská, americká). Z národních literatur má nejvyšší výskyt francouzská národní literatura, kterou zastupuje ve všech sledovaných zemích nejvyšší počet autorů. V dalším pořadí se již jednotlivé země odlišují, nejčastěji je na druhém místě britská (a irská) literatura (Česko, Polsko), příznaková je pak kvantita ruské literatury, a to vysoká v Maďarsku, naopak nízká v Polsku; při nesporné umělecké hodnotě klasické ruské literatury příznačně reflektuje silný a rozdílný geo/politický vliv na obsah vzdělávání v obou zemích. Důvody odlišného proporcionálního rozložení národní a světové literatury v jednotlivých zemích je možné proto pouze odhadovat. Patrné jsou paralely s geopolitickou orientací a historickou zkušeností každé konkrétní země a vlivem, jaký daná velká (světová) národní literatura má v konkrétní zemi (ruská literatura a Maďarsko). Příznakové je i nulové zastoupení reprezentantů „malých“ národních literatur a ne/světových jazyků, kteří by úspěšně vstoupili do centra (světové literatury) z kulturní a jazykové periférie. Světovost literatury je úzce navázána a spojena v edukační praxi středních škol na světové (velké) národní velmoci a jejich kultury a jazyky, které lépe překonávají limity, které světové literatuře staví do cesty národní literatury.

Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko jsou země, které jsou si v mnohém podobné. Jedná se o menší země ze střední Evropy, propojené podobnou historií v rámci orientace a vlivu na globální velké státy. I přes tyto zjevné podobnosti a paralely se země shodují jen třemi autory reprezentujícími světovou literaturu, tj. literaturu, kterou by měl znát jako „světovou literaturu“ absolvent středoškolského studia s maturitní zkouškou. V seznamech povinné světové literatury jednotlivých zemí se opakují jména Sofoklés (497/496 př. n. l., Athény – 406/405 př. n. l., Athény), William Shakespeare (1564, Stratford nad Avonou – 1616, Stratford nad Avonou) a Molière (1622,

v Česku ověřuje literární znalosti otázkami (Přidejte k jednotlivým dvojicím autorů příslušné tvrzení [...] Napište jméno osobnosti (literárního díla), které patří na druhé vynechané místo ve výchozím textu [...] Následující tvrzení se týkají spisovatele, jehož život a tvorba jsou tématem výchozího textu. Rozhodněte o každém z těchto tvrzení, zda je pravdivé (A), či nikoli (N)). Test postrádá žádoucí propojení obou složek vyučovaného předmětu jazyka a literatury, měření produktivních dovedností souvislého projevu žáka, jazykových rétorických kompetencí, dovednost argumentace, vyvozování ideálně v aplikaci na zkušenost z vlastní četby komunikátů z různých stylových oblastí; a prověřuje znalosti pasivní literární historie. Souvislý projev žáka prověřuje její profilová část, v písemné formě ve slohové práci, která je realizována v běžné praxi bez přímých vazeb na četbu uměleckých i neuměleckých textů, v mluvené formě představuje ústní zkouška nejčastěji řízený rozhovor. Aktuální podoba maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury rezignovala na ověřování specifických požadavků, jako jsou schopnost čtení, používání a užívání komunikátů z různých oblastí umění či porozumění komunikátů z dalších stylových oblastí. Jazykové vzdělání bylo a je přitom neoddelitelně spjata s literární výchovou (odtud název český jazyk a literatura). Jazyková kompetence spolu s rétorickou kompetencí tvoří důležitý základ pro tvorbu vlastních písemných a ústních projevů. Prezentace vlastních důvodů, účinná argumentace a dokazování jsou možné pouze v odkazu na doložené souvislosti, ideálně založené na vlastní četbě uměleckých, ale i neuměleckých textů.

Paříž – 1673, Paříž). Jedná se o klasické představitelé tří národních literatur (řecké, francouzské a britské literatury), jejichž dílo nese nesporné atributy nadnárodní (světové) hodnoty; všichni tři měli také na vstup do kánonu světové literatury dlouhý časový prostor. Americký literární teoretik Harold Bloom (1930 – 2019) tvrdí např. o Shakespearovi, že „je středem zárodku světového kánonu“ (1994, 52, 62 – 63); spisovatel, literární kritik a novinář Andrew Dickson jej označuje za všudypřítomného po celém světě, za autora, který je schopen „překonat jakoukoli bariéru nebo třídu, jazyk, barvu pleti, vyznání“ (Dickson 2016). Nadnárodní recepce autora, jehož slovesné dílo se stane součástí daného kulturního povědomí a zároveň reprezentantem něčeho, co ji významně přesahuje, je charakteristická i pro slovesné dílo Sofokla a Molièra. Všichni tři se stali ve sledovaných zemích střední Evropy neutrálními reprezentanty světového slovesného umění, jejich příslušnost k národní literatuře ustoupila do pozadí a sledované národní literatury je přijaly za představitelé světové literatury jako součást své kultury navzdory různým časově i místně proměnlivým vlivům a tlakům; na rozdíl od J. W. von Goetha, A. S. Puškina (1799 – 1837) či A. Millera (1915 – 2005) atd., u kterých byla rovněž prověřena nadnárodní estetická hodnota jejich díla, ale jejich spojení s pojetím světové literatury brání pravděpodobně stále geopolitické místní i globální vlivy a okolnosti různorodého charakteru současnosti.

VI.

Provedená srovnání konkretizovaného zastoupení národní a světové literatury v obsahových a výkonových standardech povinné části maturitní zkoušky v jednotlivých zemích ukázala mezi státy Víšehradské skupiny příznakové kvantitativní i kvalitativní odlišnosti. Česká republika je v obligatorních požadavcích na maturanta celkově nejvíce orientována na poznávání cizojazyčných národních literatur, tj. světové literatury, než ostatní okolní středoevropské státy, které jsou v tomto smyslu více soustředěné na své národní literatury. Maturitní zkouška z mateřského jazyka a literatury se odlišuje v Česku ve společné části rovněž vyšším rozsahem (autorů) světové literatury, které musí znát absolvent střední školy, dále orientací na ověřování znalostí literární historie, absencí měření dovednosti souvislého projevu žáka (v mluvené i psané formě) a četby uměleckých i neuměleckých textů. Aktuální podoba maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury v její společné části odráží v České republice tradicionalistické pojetí a principy vzdělávání, které charakterizuje celostní pohled a převaha teorie nad praxí. V Maďarsku, Polsku a Slovensku se maturitní zkouška ve vztahu ke světové literatuře soustředí na minimalistický počet autorů a děl, vlastní četbu žáka a dovedností její aplikace.

Rozdíly jsou patrné i mezi preferencemi konkrétních národních literatur reprezentujících světovou literaturu. V České republice jsou v kánonu světové literatury nejvýznamněji zastoupené národní literatury francouzská a anglická, v Maďarsku ruská a francouzská, v Polsku a na Slovensku je to ruská/sovětská národní literatura. Vzhledem ke společné historii středoevropských národů ve 20. století a podobné historické zkušenosti je odlišná orientace nabídkových seznamů světové literatury ve sledovaných zemích, a to českých a polských seznamů západním směrem, v Maďarsku a na Slovensku pak směrem východním, překvapivá; reflektuje ale poměrně věrně geo/politickou orientaci každé jednotlivé země. Společným rysem je absence reprezentantů malých národních literatur a jazyků v kánonu světové literatury. Konkrétní rozsah a výčet jmen reprezentujících světovou literaturu se shoduje v zemích Víšehradské čtyřky jen výjimečně, v jednotkách konkrétních jmen a jejich děl (Sofoklés, Shakespeare, Molière). O tom, jakou světovou literaturu bude znát maturant v konkrétní zemi, tj. jaké bude zastoupení konkrétních autorů a děl z jiných národních literatur ve světové literatuře v závazné (tj. pro všechny žáky povinné) pedagogické dokumentaci středoškolského studia s maturitní zkouškou, spolurozhoduje mimo globální tradice, vytvářené

estetickou kvalitou díla a časem prověřené hodnoty autora, časovou i místní aktuálností tématu, významně také politická objednávka.

SUMMARY

The comparison of the specific representation of national and world literature in the content and performance standards of the compulsory part of the final examination in individual countries showed significant quantitative and qualitative differences between the Visegrad countries. The Czech Republic is overall the most oriented in the compulsory requirements for graduating students towards learning about foreign national literatures, i.e., world literature, than the other surrounding Central European countries, which are more focused on their national literatures and are more nationalistic in this sense. Differences are also evident between preferences for specific national literatures representing world literature. In the Czech Republic, the most prominent national literatures represented in the canon of world literature are French and English, in Hungary Russian and French, and in Poland and Slovakia Russian and Soviet national literature.

LITERATURA

- Adamická, Monika – Mikulášek, Alexej – Timko, Štefan. 2023. *Antisemitizmus v literatúre a filme krajín V4. Interpretačné sondy*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre.
- Birus, Hendrik. 2008. Goethes Idee der Weltliteratur. Eine historische Vergegenwärtigung. Hendrik Birus: Goethes Idee der Weltliteratur. In: *Goethezeitportal*. http://www.goethezeitportal.de/db/wiss/goethe/birus_weltliteratur.pdf [11. 01. 2024].
- Bloom, Harold. 1994. *The Western Canon: The Books and School of the Ages*. New York: Harcourt Brace.
- Casanova, Pascale. 2004. *The World Republic of Letters*. Cambridge: Harvard University Press.
- Centralna Komisja Egzaminacyjna. <https://cke.gov.pl/egzamin-gimnazjalny>
- Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání. 2016. *Katalog požadavků zkoušek společné části maturitní zkoušky. Český jazyk a literatura*. Platný od 2017/2018. Schválilo MŠMT dne 19. 4. 2016 pod č. j. MSMT-7943/2016. <https://maturita.cermat.cz/files/files/katalog-pozadavku/katalog-pozadavku-2018-CJL.pdf> [11. 01. 2024].
- Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání. 2019. *Maturitní zkouška*. <https://maturita.cermat.cz/menu/maturitni-zkouska> [11. 01. 2024].
- Damrosch, David. 2003. *What is World Literature?* Princeton: Princeton University Press.
- Debevoise. Cambridge: Harvard University Press. <https://www.bl.uk/shakespeare/articles/global-shakespeare> [11. 01. 2024].
- Goethe, Johann Wolfgang von. [1836] 1984. *Conversations with Eckermann* (1823 – 1832). New York: North Point Press.
- Dickson, Andrew. 2016. *The Globe Guide to Shakespeare*. London: Profile Books.
- Đurišin, Dionýz. 1992. *Čo je svetová literatúra?* Bratislava: Obzor.
- Érettségi vizsga. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/vizsgakovetelmenyek2024/magy_nyelv_es_irod_2024_e.pdf [11. 01. 2024].
- Gregorová, Ivana et al. 2009. *Štátny vzdelávací program. Slovenský jazyk a literatúra*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
- Herder, Johann Gottfried. 2021. *Auch eine Philosophie der Geschichte zur Bildung der Menschheit*. Hansebooks.
- Morreti, Franco. 2000. Conjectures on World Literature. In *New Left Review* 61/1, 54 – 68.

- Pan, David. 2017. Cosmopolitanism, Tianxia, and Walter Benjamin's 'Task of the Translator'. In: *Telos: Critical Theory of the Contemporary*, 26 – 46. <https://doi.org/10.3817/0917180026>.
- Pan, David. 2023. The end of world literature? In: *World Literature Studies* 15/3, 73 – 88.
- Pospíšil, Ivo – Zelenka, Miloš. 1995. Pojem a koncepce světové literatury. In: Alvermann, Donna E. – Unrau, Norman J. – Ruddell, Robert B. (eds.): *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná* 44 (D42), 103 – 112.
- Pospíšil, Ivo. 1999. Světová literatura a světové literatury. In: *Světové literatury 20. století v kostce*. Praha: LIBRI.
- Schacherl, Martin. 2023. Národní a světová literatura v obsahových standardech v Česku a na Slovensku. In: *O dietati, jazyku, literatúre. Časopis pre otázky rozvíjania komunikačnej a literárnej kompetencie* 11/1, 78 – 86.
- Rámcové vzdělávací programy*. Výzkumný ústav pedagogický v Praze. <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/> [11. 01. 2024].
- Štátny pedagogický ústav. 2016. *Cieľové požiadavky na vedomosti a zručnosti maturantov zo slovenského jazyka a literatúry*. Schválilo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 21. 12. 2016 pod číslom 2016-25786/49974:1-10B0 s platnosťou od 1. 9. 2018.

KONTAKT

doc. PhDr. Martin Schacherl, Ph.D.
Katedra slovanských jazyků a literatur, Oddělení českého jazyka a literatury
Pedagogická fakulta Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Jeronýmova 10
371 15 České Budějovice
Česká republika
schacherl@jcu.cz